

УДК 342.951:351.713:340

АКТИ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ, ЯКІ ВПЛИНУЛИ НА СТАН ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СПРАВИ

Русских Т.В., аспірант
кафедри митного та морського права
Національний університет «Одеська юридична академія»

У статті встановлено сутність норм м'якого права та їх ознаки. Виокремлено акти міжнародних організацій, які вплинули на розвиток державної митної справи. Акцентовано увагу на рекомендаціях та стандартах Всесвітньої митної організації.

Ключові слова: м'яке право, рішення міжнародної організації, стандарт, резолюція, рекомендація.

В статье установлены сущность норм мягкого права и их признаки. Выделены акты международных организаций, которые повлияли на развитие государственного таможенного дела. Акцентировано внимание на рекомендациях и стандартах Всемирной таможенной организации.

Ключевые слова: мягкое право, решение международной организации, стандарт, резолюция, рекомендация.

Russkikh T.V. ACTS OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS THAT INFLUENCING ON THE STATE CUSTOMS CASE

In this article is set essence of norms of soft law and their features. Were allocated acts of international organizations that influencing on state customs case. Attention is accented on recommendations and standards of World Customs Organization.

Key words: soft law, decision of international organization, standard, resolution, recommendation.

Ступінь розробленості проблеми. У вітчизняній і зарубіжній юридичній літературі значна увага приділялась нормам м'якого права. У різний період рішення міжнародних організацій були об'єктом досліджень таких вчених, як: І.Г. Бережнюк, І.І. Дахно, С.В. Ківалов, З.Ю. Кунев, Р.М. Халафян та ряду інших. Проте на теперішній час відсутнє теоретичне дослідження актів міжнародних організацій, які вплинули на стан та розвиток державної митної справи.

Актуальність дослідження опосередкована зміною принципів здійснення митної справи. Практика митного регулювання в багатьох зарубіжних країнах демонструє послідовний відхід від «суверенної законотворчості» митних питань. Національне митне законодавство слідує за принципами міжнародного митного права та тенденціями, що формуються. ГАТТ/СОР, ЮНКТАД, Всесвітня митна організація (далі – ВМО) й інші авторитетні міжнародні організації формують єдині міжнародні стандарти і норми, які суверенні держави не можуть не враховувати при формуванні національних законодавств у сфері зовнішньоторговельного і митного регулювання, навіть не будучи членами вищезазваних організацій. Управлінський вплив ВМО на митну систему України збільшується. Основним доказом цього є той факт, що переважну більшість змін, внесених у новий МК України, спрямовано саме на приведення його у відповідність до міжнародних вимог.

Метою дослідження виступає виділення актів міжнародних організацій, які вплинули на стан та розвиток державної митної справи.

Виклад основного матеріалу. Норма м'якого права – це юридично необов'язкове правило поведінки, яке створене в односторонньому порядку міжнародною організацією (норма-рекомендація) або узгоджене

суб'єктами міжнародного права (політична домовленість), закріплене в якості принципу діяльності або формально визначених норм і реалізоване державами на добровільній основі в рамках міжнародного та національного права.

Визначаючи, які саме норми м'якого права були внесені в митне законодавство України, і яка їх роль в регулюванні митних відносин, необхідно виходити з того, що основними ознаками норм м'якого права є такі:

- вони містяться в писаних нормативних документах;
- являються результатом активної нормотворчої діяльності держав й інших суб'єктів міжнародного права;
- носять загальний характер;
- являються результатом узгодження волі держав і інших суб'єктів міжнародного права; не мають якостей формальної визначеності;
- не породжують для держав конкретних чітких прав і обов'язків;
- можуть бути проміжним етапом на шляху формування міжнародно-правових норм [13, с. 30].

Можна виділити дві групи норм м'якого права, які певним чином впливають на митну справу в Україні: ті, які містяться в рішеннях міжнародних організацій, та ті, що є результатом певних політичних домовленостей.

Відповідно до ст. 10 Статуту ООН, її Генеральна Асамблея з основних питань діяльності ООН формує лише рекомендації [1]. Такі норми не є імперативними, а їх виконання не може здійснюватися примусово. Вони надають правомірності діям, які були б неправомірними за відсутності рекомендаційної норми.

Питання економічного співробітництва посідають важливе місце у діяльності Генеральної Асамблеї ООН. Уже на її 16-й сесії, що

відбулась у 1961р., була прийнята резолюція «Міжнародна торгівля як важливий інструмент економічного розвитку», в якій уперше було порушено питання про скликання в межах ООН міжнародної економічної конференції. А на 17-й сесії (1962 р.) за ініціативою колишнього СРСР були прийняті рекомендації щодо проведення міжнародної торговельної конференції [12, с. 14].

Відповідно до статуту, ООН здійснює міжнародне співробітництво з питань економічного, соціального, культурного, гуманітарного та митного характеру. Прикладом є Рішення Генеральної асамблеї ООН про міжнародну Стратегію розвитку 1970 р., якою передбачалось здійснення заходів міжнародного характеру, спрямованих на прискорення економічного розвитку країн, що розвиваються, та уніфікації їх митних відносин. Окремим положенням було виділено напрямки митної політики для соціалістичних країн щодо країн, що розвиваються [17].

Одним із ключових актів м'якого права, які пост-фактум вплинули на митну справу в Україні являється Хартія економічних прав і обов'язків 1974 р. Статтею 4 даного міжнародного документа визначається, що кожна держава має право брати участь у міжнародній торгівлі і в інших формах економічного співробітництва, незалежно від будь-яких відмінностей у політичних, економічних і соціальних системах. Статтею 14 також визначено, що держави повинні вживати заходів до забезпечення додаткових переваг у здійсненні міжнародної торгівлі для країн, що розвиваються, з метою досягнення суттєвого збільшення їх валютних надходжень, диверсифікації їх експорту, прискорення темпів розширення торгівлі з урахуванням їх потреб розвитку, збільшення можливостей для цих країн брати участь у розширенні світової торгівлі та забезпечення суттєвого поліпшення умов доступу на ринки для товарів, що представляють інтерес для країн, що розвиваються, і, коли це необхідно, шляхом проведення заходів щодо встановлення стабільних, справедливих і вигідних цін на сировинні товари [2].

Значну кількість рекомендацій з питань міждержавного економічного співробітництва приймають органи ООН та установи, що входять до її системи (наприклад, ЮНКТАД, ЮНІДО). Хоча рішення цих організацій мають рекомендаційний характер, проте істотним є їх морально-політичне значення, оскільки рекомендації поширюються на більшість держав планети, що входять до відповідних організацій [12, с. 14].

Конференція ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД) є найбільшою міжнародною організацією, яка займається розглядом та вирішенням практично всіх правових питань міжнародної торгівлі та її розвитку. Держави, створюючи зазначену Організацію, визнавали, що вона має унікальну можливість для всеосяжного огляду проблем торгівлі взагалі і торгівлі, пов'язаної з економічним розвитком. В резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 30 грудня 1964 р., яка є актом, що засновує ЮНКТАД, визначено основні функції Організації, до яких належить: встановлення прин-

ципів і політики, які стосуються міжнародної торгівлі і відповідних проблем економічного розвитку (пункт 3b); розробка рекомендацій для проведення в житті зазначених принципів і політики (пункт 3c) тощо [16].

Діяльність ЮНКТАД, пов'язану з регулюванням митних питань, можна розділити на два напрямки: регулювання зовнішньої торгівлі та автоматизація і модернізація діяльності митних служб [10].

Перша конференція ЮНКТАД відбулась у Женеві в 1964 році, в рамках якої було прийнято 59 рекомендацій, які мали практичне значення з огляду на актуальні проблеми світової торгівлі та фактично заклали основу її правового регулювання. Зазначені та інші численні документи складають Заключний акт конференції. Його частиною є принципи, які визначають міжнародні торговельні відносини і торговельну політику (наприклад, обов'язок розвинених країн надавати преференційні, тарифні і нетарифні пільги всім країнам, що розвиваються) [3, с. 26].

Друга конференція ЮНКТАД у 1968 р. прийняла рекомендації про впровадження Загальної системи преференцій для країн, що розвиваються, відповідно до яких розвинуті країни можуть застосовувати захисні заходи, що носять тимчасовий характер і застосовуються в узгодженні з міжнародними планами. При цьому вони не повинні обмежувати експорт окремих товарів, які є менш конкурентоздатними, з країн, що розвиваються. Дана система представляє собою автономні преференційні схеми для окремих країн. Подальший розвиток системи преференцій знайшов своє відображення в діяльності ГАТТ/СОТ [11, с. 160].

На десятій конференції, яка відбулась у Бангкоці в лютому 2000 р., була прийнята політична декларація – «Дух Бангкока» («The Spirit of Bangkok»), в якості основної стратегії, спрямованої на розвиток економіки в процесі глобалізації. Крім того, ЮНКТАД зосередила свої аналітичні дослідження в сфері взаємозв'язку між торгівлею, інвестиціями, технологіями і розвитком підприємництва [15].

На XIII сесії ЮНКТАД було сформульоване завдання по усуненню нетарифних заходів із метою лібералізації торгівлі. В зв'язку з цим за результатами даної сесії був прийнятий Дохінський мандат, який встановлює наступні завдання в сфері нетарифного регулювання: аналіз впливу нетарифних бар'єрів на торгівлю і розвиток; активізація роботи по створенню баз даних нетарифних заходів; реалізація ініціативи «Прозорість у торгівлі» тощо. Також у даному міжнародному документі підкреслювалась необхідність роботи над спрощенням процедур торгівлі [8].

Міністерства та відомства України, насамперед, Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції, взаємодіють з ЮНКТАД, використовуючи можливості Організації з надання консультативної та матеріально-технічної допомоги.

В рамках ООН у 1966 р. була створена Комісія по міжнародному торговому праву – ЮНСІТРАЛ. Діяльність ЮНСІТРАЛ знаходить головне вираження в розробці й прийнятті

документів, у яких містяться узгоджені норми, принципи та стандарти в галузі міжнародного торговельного права. Одним із напрямків роботи є прийняття типових законів, наприклад «Про електронну торгівлю», «Про електронний підпис» тощо.

Вагомим для розвитку митної справи в Україні є використання положень, зазначених у цих модельних актах. Метою прийняття Типового закону про електронну торгівлю є створення міжнародно-визнаних норм, що встановлюють можливий порядок усунення деяких юридичних перешкод, які можуть виникати у зв'язку з використанням сучасних засобів зв'язку для укладення міжнародних торговельних угод.

Типовий закон складається з двох частин. Перша присвячена електронній торгівлі в цілому, друга – електронній торгівлі в окремих галузях. Особливу увагу в 1 частині типового закону приділено застосуванню юридичних вимог відносно «повідомлення даних», яка означає інформацію, підготовлену, відправлену, отриману або таку, що зберігається за допомогою електронних, оптичних або аналогічних засобів, включаючи електронний обмін даними, електронну пошту, телеграму або телефакс. Суб'єктами відносин є укладання повідомлення даних, адресат і посередник, який діє як самостійна особа, яка допомагає іншій відправляти, отримувати і зберігати повідомлення даних, а також надає інші послуги. Також у типову законі фігурує безособова «інформаційна система», яка складається з компаній, що володіють певними частинами цієї мережі.

ЮНІСТРАЛ заклала форму тлумачення основних понять, які використовуються в електронній торгівлі («письмова форма», «підпис»), що дає змогу державам адаптувати їх до національного законодавства. Крім того, в даних законах визнається юридична сила електронних документів, вимоги до електронного цифрового підпису [5].

Виходячи з того, що були прийняті закони України «Про електронний цифровий підпис» та «Про електронний документообіг», і їх положення не суперечать, а навпаки, підтримують та розвивають норми Типового закону, можна стверджувати, що цілком створення даного міжнародного документа виконана.

Відповідно до постанови ВР України «Про приєднання України до Конвенції про створення Ради митного співробітництва» 1950 року Україна є її членом [4]. Рада митного співробітництва – організація, яка була створена в 1953 р., і зараз має назву Всесвітня митна організація (ВМО). Одночасно з Конвенцією про її заснування були підписані ще два документи: Конвенція про оцінку товарів у митних цілях та Конвенція з митної номенклатури. Програма діяльності Ради включає: розробку рекомендацій із метою забезпечення однакового тлумачення та застосування двох конвенцій (номенклатурної та оцінювальної); виконання функцій, визначених ними, а також посередницьких і примірювальних дій у разі виникнення незгоди або суперечок; керівництва щодо налагодження співробітництва між митними адміністраціями; забезпе-

чення єдиних підходів до дозволу на безмитний імпорт; відшкодування або зменшення мита; полегшення транспортування товарів, застосування окремих конвенцій, спрощення та узгодження митної документації.

У 1993 р. в Аруші в рамках діяльності ВМО була прийнята Декларація Аруша. Через десять років вона була переглянута (у 2003 році). Переглянута Декларація Аруша є основним інструментом і найважливішим елементом глобального та ефективного підходу, спрямованого на запобігання корупції та підвищення професійної сумлінності в митній сфері. Декларація Аруша є частиною розширеного пакета інструментів з професійної етики ВМО [6].

Професійні стандарти ВМО з підготовки митників від 2008 р. визначали необхідність підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу національних митних органів, як на внутрішньодержавних, так і міжнародних засадах було виділено в окремий перспективний напрямок міжнародного митного співробітництва. Тим самим визначено пріоритетні напрямки міжнародного співробітництва з питань професійного навчання державних службовців, які, насамперед, стосуються:

- вивчення міжнародного досвіду з формування змісту та організації навчання;
- управління професійним навчанням;
- розробки концептуальних засад визначення змісту іспитів та методики їх проведення;
- розширення практики підготовки навчально-методичних та довідково-інформаційних матеріалів тощо, в тому числі з використанням можливостей інформаційних технологій;
- створення за міжнародної підтримки навчальних центрів із питань професійного навчання державних службовців.

У 2009 році ВМО в тісному контакті з національними адміністраціями розробила комплекс заходів, які покликані сприяти подоланню труднощів, викликаних поточною кризою, і забезпечити стабільність функціонування системи міжнародної торгівлі. Пакет вироблених ВМО антикризових заходів складається із двох блоків: рекомендації митним адміністраціям, що стосуються принципів роботи, та ті, що спрямовані на сприяння національним митним адміністраціям у поточній ситуації [14, с. 8].

Значний вплив актів міжнародних організацій підтверджується прийняттям третього Митного кодексу України, який закріпив більшість положень Рамкових стандартів безпеки та полегшення світової торгівлі ВМО. В першу чергу, слід вказати на появу нового інституту митного права – уповноваженого економічного оператора, закріплення електронного декларування, системи управління ризиками. Разом із тим окремі норми нового Митного кодексу України не повною мірою відповідають вимогам Рамкових стандартів ВМО. Для реалізації новел митного права необхідно виробити відповідну підзаконну базу та запровадити інституційні правові механізми. Вбачається необхідним проведення подальшої адаптації митного законодавства до

міжнародних стандартів, викривлюючи при цьому найбільш гнучкі норми, тобто норми м'якого права [9].

Взагалі, Рамкові стандарти безпеки та полегшення світової торгівлі встановлюють основні принципи, завдання та напрямки взаємодії митних адміністрацій з уповноваженими економічними операторами. «Друга опора» зазначеного міжнародного документа визначає основні стандарти таких відносин, зокрема, це:

1) партнерство – уповноважені економічні оператори, що беруть участь у міжнародному ланцюгу поставок товарів, здійснюють самооцінку з урахуванням заздалегідь встановлених стандартів безпеки та передової практики для того, щоб їх власні програми та процедури забезпечували адекватні гарантії для вантажів та контейнерів до того, як вони будуть випущені з-під митного контролю в пункті призначення;

2) безпека – уповноважені економічні оператори використовують у своїй діяльності найбільш ефективні методи забезпечення безпеки;

3) уповноваження – митні адміністрації спільно з представниками торгового співтовариства розробляють порядок процедури акредитації за критеріями якості, які забезпечуватимуть компанії, що мають статус уповноваженого економічного оператора, відповідні стимули;

4) технологія – всі сторони зберігають цілісність вантажів і контейнерів за допомогою сприяння у використанні сучасних технологій;

5) комунікація – митна адміністрація регулярно оновлює програму партнерства «митниця-бізнес» для того, щоб сприяти впровадженню мінімальних стандартів безпеки та найбільш ефективних методів забезпечення безпеки ланцюга поставок товарів;

6) полегшення – митні адміністрації працюють спільно з уповноваженими економічними операторами для забезпечення максимальної безпеки та полегшення функціонування міжнародного ланцюга поставок товарів, що розпочинається на їх митній території або проходить через неї [7].

У даному дослідженні було встановлено такі положення:

– акти міжнародних організацій є нормами м'якого права;

– найбільш авторитетне значення мають акти, які прийняті ГАТТ/СОТ, ЮНКТАД, ВМО, ЮНІДО, ЮНІСТРАЛ;

– значний вплив актів міжнародних організацій підтверджується прийняттям третього Митного кодексу України, який закріпив більшість положень стандартів та рекомендацій ВМО. В першу чергу, слід вказати на появу нового інституту митного права – уповнова-

женого економічного оператора, закріплення електронного декларування, системи управління ризиками тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Статут ООН і Статут Міжнародного суду: міжнародний документ від 26.06.1945 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010.
2. Хартія економічних прав та обов'язків держав: Міжнародний документ від 12.12.1974. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_077/card6#Public.
3. Документи Конференції Організації Об'єднаних Націй по вопросам торговли и развития. [Текст] : Женева, 23 марта – 16 июня 1964 г. Нью-Йорк.: [б. и.], 1964. – 8 т., Т. 1: Заключительный акт и доклад. – № 35. – 450 с.
4. Про приєднання України до Конвенції про створення Ради митного співробітництва 1950 року: Постанова Верховної Ради України від 19.06.1992 № 2479-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 35. – Ст. 522.
5. Типовий закон про електронну торгівлю Комісії ООН з права міжнародної торгівлі: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 16.12.1996 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_321.
6. Оновлена Декларація Аруша. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.wcoomd.org/en/topics/integrity/~media/5DF5228D6C1C48A894D59344166B35DC.ashx>.
7. Рамкові стандарти безпеки та полегшення всесвітньої торгівлі Всесвітньої митної організації: Резолюція Ради митного співробітництва [...] від 01.06.2005 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/976_003.
8. Дохинский мандат: добавление к Докладу Конференции Организации Объединенных Наций по торговле и развитию о работе ее тринадцатой сессии от 2–26 апреля 2012 г. // United Nations Conference on Trade and Development. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://unctad.org/meetings/en/SessionalDocuments/td500_Add1_ru.pdf
9. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 44-45, № 46-47, № 48. – Ст. 558.
10. Андреев Г. Роль ЮНКТАД в совершенствовании таможенного администрирования и регулирования внешней торговли. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://elibrary.by/bitstream/123456789/34808/1/andreev_2012_2_CA_issues_r.pdf.
11. Борисов К.Г. Международное таможенное право: учеб. пособие / К.Г. Борисов. – Москва, 2001. – 616 с.
12. Дахно І.І. Міжнародне економічне право: курс лекцій. – 2-ге вид., стереотип. К: МАУП, 2003. – 160 с.
13. Кашлач О.В. Нормы «мягкого» права: понятие и признаки // Международное право и международные отношения. – 2006. – № 2. – Ст. 26-32.
14. Ківалов С.В. Всесвітня митна організація: історія та сучасність // Митна справа. – 2009. – № 6. – Ст. 3-9.
15. Завин К.Н., Нижегородов Е.В. Экономические процессы в мировом хозяйстве: введение в экономический анализ. – Тамбов: Изд-во ФГБОУ ВПО «ТГТУ», 2011. – 300 с.
16. Establishment of the United Nations Conference on Trade and Development as an organ of 19 the General Assembly. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.biotrade.org/ResourcesPublications/biotradebrief-lippiaalba.pdf>.
17. Resolution adopted by the General Assembly 2626 (XXV). International Development Strategy for Second United Nations Development Decade 24 October 1970 // UN Documents Gathering a body of global agreements – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.un-documents.net/a25r2626.htm>.